

УДК 355.014

## ТУРИНКА І ЯРОСЛАВИЧІ – ДВА РІЗНИХ РЕЗУЛЬТАТИ ОДНІЄЇ КОНЦЕПЦІЇ

Олександр ДЄДИК

науковий співробітник відділу української військової історії НДІУ

***Анотація.** Результати застосування розробленої австро-угорським командуванням концепції боротьби з рейдами чисельнішої російської кавалерії на початку Першої світової війни виявилися вельми різними. У статті проаналізовано причини перемоги під Туринкою та поразки під Ярославичами.*

***Ключові слова:** Заремба, Келлер, Туринка, Ярославичі, кавалерія, взаємодія родів військ, тактика.*

## ТУРИНКА И ЯРОСЛАВИЧИ – ДВА РАЗНЫХ РЕЗУЛЬТАТА ОДНОЙ КОНЦЕПЦИИ

Александр ДЕДЫК

старший научный сотрудник отдела украинской филологии НИИУ

***Аннотация.** Результаты применения разработанной австро-венгерским командованием концепции противостояния рейдам более численной российской кавалерии в начале Первой мировой войны оказались весьма различными. В статье проанализированы причины победы под Туринкой и поражения под Ярославичами.*

***Ключевые слова:** Заремба, Келлер, Туринка, Ярославичи, кавалерия, взаимодействие родов войск, тактика.*

## TURYNKA AND JAROSLAWICE: DIFFERENT RESULTS OF THE SAME CONCEPTION

Oleksandr DIEDYK

research officer of Ukrainian War History Department of RIUS

***Annotation.** Austro-Hungarian tactics developed to counter the threat of numerous Russian cavalry on the eve of World War I has brought different results. This paper deals with the causes of victory in the battle of Turynka and defeat in the battle of Jaroslawice.*

***Key words:** Zaremba, Keller, Turynka, Jaroslawice, cavalry, combine arms, tactics.*

Зіткнення 4-ї австро-угорської та 10-ї російської кавалерійських дивізій під Ярославичами 21 серпня 1914 р. набуло широкого розголосу як останній кавалерійський бій в історії [4, с. 108–111; 5, с. 1–56; 8, с. 17–34; 9, с. 1–158]. Натомість поразка російської Зведеної кавалерійської дивізії цього ж дня під Туринкою відома лише фахівцям. Обидві події традиційно розглядають як відокремлені, більш-менш випадкові епізоди Галицької битви 1914 р.

Проте з оперативного погляду ці бої були лише двома видимими верхівками одного айсберга. Ним виявилася заздалегідь опрацьована австро-угорським командуванням концепція боротьби з чисельно переважаючою російською кавалерією шляхом взаємодії різних родів зброї. Покладена в основу планів обох операцій, ця ідея принесла протилежні результати.

З погляду сьогодення концепцію взаємодії різних родів зброї годі вважати неслухною. Проте чималий досвід її реалізації слід ретельно вивчати, щоб уникнути хоча б найрозповсюдженіших помилок. Бої під Туринкою та Ярославичами слугують яскравою ілюстрацією цієї тези.

**Концепція.** Увійшовши 1814 р. до Парижа, російські козаки не лише стимулювали появу закладу харчування під назвою «Бістро», але й змусили декілька поколінь стратегів Європи неабияк ламати голови над проблемою захисту від їхньої навали. Зокрема, 1828 р. відомий австрійський полководець фельдмаршал Йозеф Радецький наголошував, що на самому початку війни вторгнення цих грізних вершників перешкодить збору резервів і завдасть чималих збитків інфраструктурі прикордонних областей [7, с. 451].

Чим більше розвивалася і набувала значення мережа комунікацій, тим більше з'являлося бажаних і вразливих цілей для ворожої кавалерії. Опрацьовуючи досвід громадянської війни у США 1861–1865 рр., яка, власне, впровадила у лексикон військових термін «рейд», тогочасні аналітики не сумнівалися, що на початку війни такі дії не забаряться позначитися на мобілізації та зосередженні противника [2, с. 750]. Не дивно, що у другій половині XIX ст. проблема оборони від імовірних рейдів російської кінноти неабияк турбувала стратегів Австро-Угорщини.

Від спроби вибити клин клином, протиставивши козакам власну кавалерію, відразу довелося відмовитися. За даними віденського генерального штабу, 1881 р. розгорнутим у Галичині 8-ми полкам австро-угорської кавалерії протистояли 14 російських [10, с. 204]. 1900 р. для захисту кордону з Росією було задіяно вже 40% усієї кінноти імперії Габсбургів [6, с. 308]. Проте чисельність російської кавалерії зазвичай перевищувала кількість вершників, яких могли виставити Австро-Угорщина, Німеччина й Італія разом узяті. Відтак Відню довелося шукати асиметричну відповідь.

Її було знайдено, і наприкінці XIX ст. вона не становила жодної таємниці. Потужний колектив аналітиків, що приховався за іменем варшавського банкіра Йосифа Бліоха, відверто вказував, що чисельна слабкість австро-угорської кавалерії буде компенсована своєчасним зміцненням її піхотою та артилерією [1, с. 260]. Це означало, що на тактичному рівні кавалерійській дивізії будуть підпорядковані підрозділи інших родів зброї, а на оперативному рівні кожна з них взаємодітиме як із

піхотними, так і з іншими кавалерійськими з'єднаннями.

Саме керуючись такою заснованою на взаємодії різних родів зброї концепцією, австро-угорське командування спрямувало свої дивізії до боїв під Туринкою та Ярославичами.

**Туринка.** У складі російської 5-ї армії була сформована Зведена кавалерійська дивізія, яку очолив генерал-майор Сергій Ванновський. До її складу увійшли дві окремі кавалерійські бригади – 2-а (17-й Чернігівський і 18-й Ніжинський гусарські полки) та 3-я (16-й Новоархангельський і 17-й Новомиргородський уланські полки). З'єднання отримало від командування 5-ї армії наказ вторгнутися углиб Галичини, з'ясувати, які сили австро-угорської армії знаходяться між Рава-Руською та Західним Бугом, і зруйнувати комунікації в цьому районі.

15 серпня 1914 р. Зведена дивізія вирушила в рейд з околиць Грубешова. О 18-й годині того ж дня її ескадрони здобули та зруйнували станцію Белз. 17 серпня російські вершники вдерлися до Рава-Руської, після чого вирушили в напрямку Кам'янки Струмилової (сучасне м. Кам'янка-Бузька), знищуючи залізничне сполучення, лінії зв'язку, склади тощо.

Це було найглибше проникнення у Галичину з'єднання російської кавалерії, що оперувало самостійно. На його шляху до Львова опинився лише дислокований у Жовкві невеликий окремий загін (дві роти піхоти, ескадрон кавалерії та взвод артилерії). Не дивно, що тривожні звістки про цей рейд швидко долетіли до Перемишля, куди саме прибуло верховне командування австро-угорського війська.

Зведена дивізія оперувала в смузі 3-ї австро-угорської армії. Її командувач

генерал кавалерії Рудольф фон Брудерман вирішив знищити ворога комбінованим ударом кінноти, піхоти й артилерії. Користуючись тим фактом, що поблизу Рава-Руської проходила розмежувальна лінія з 4-ю армією, він звернувся з проханням до її командувача генерала піхоти Моріца фон Ауфенберга, щоб його частини атакували місто із заходу. Водночас підпорядковані генералові Брудерману підрозділи готувалися завдати ударів назустріч збоку Сокаля, Кристинополя (сучасний Червоноград) і Жовкви.

Цей план реалізувати не вдалося. 6-а кавалерійська дивізія 4-ї армії, оперуючи в напрямку Замостя, не змогла прибути до поля майбутнього бою. Відтак генерал Ауфенберг зміг відрядити до Рава-Руської лише три батальйони, один ескадрон і дві батареї зі складу VI корпусу. Проте російські вершники на той час були вже далеко.

18 серпня Зведена дивізія перейшла в район Добросина, де й залишалася впродовж наступного дня для відпочинку. Вночі її ескадрони перетнули шлях Жовква – Сокаль у Туринці й зосередилися в селі Желдець. Прагнучи висадити залізничний міст через Західний Буг у Кам'янці Струмилової, російські вершники протупцювали на місці увесь день 20 серпня, очікуючи темряви.

Таке рішення командира Зведеної дивізії обумовлювалося ще довоєнними даними розвідки, згідно з якими усі підступи до мосту охоронялися земляними блокгаузами з постійним гарнізоном. Зрозуміло, кавалеристам без підтримки артилерії годі було розраховувати на успіх лобової атаки такого укріплення під якими променями сонця. Несподіваний напад уночі або удосвіта обіцяв значно кращий результат.

Насправді ж на лівому березі ріки жодних укріплень не було. Два люнети на правому березі Західного Бугу призначалися для оборони фронтом на північний схід і ніяк не могли зашкодити атакуючим. Не провівши власної розвідки об'єкта атаки, командир Зведеної дивізії змарнував дорогоцінний час.

Натомість генерал Брудерман протягом дня 20 серпня зумів розгадати намір супротивника та підготував йому комбіновану пастку. Наступного ранку посаджений на вози та зміцнений взводом артилерії 30-й батальйон стрільців прибув із Сокаля до Туринки, де з'єднався з висланим із Жовкви окремим загonom. Разом вони влаштували засідку на найімовірнішому шляху відступу ворога.

Загнати здобич у пастку доручалося 2-й кавалерійській дивізії під командуванням фельдмаршала-лейтенанта Еміля фон Циглера. Вона вирушила із Сокаля, наближаючись до Кам'янки Струмилової з північного заходу. Захист міста покладався на загін лянштурмістів та обозників 24-ї бригади кавалерії.

21 серпня 1914 р. у передсвітанковій імлі спеціально виділений загін зі складу Зведеної дивізії успішно атакував і висадив у повітря залізничний міст. Проте спроба здобути казарму на південній околиці Кам'янки Струмилової виявилася безрезультатною, а сам генерал Ванновський залишився лежати пораненим на полі бою. Російські кіннотники поквапилися відступити шляхом до Туринки. Там їх очікувала засідка. Розуміючи, що пробитися через позиції австрійської піхоти не вдасться, новий командир з'єднання генерал Драгоміров вирішив пожертвувати вершниками 16-го Новоархангельського уланського полку. Щоби дістатися ворога, їм слід

було проскакати під вогнем дистанцію довжиною понад 1 кілометр. Атака очікувано захлинулася – на полі бою залишилися 150 кавалеристів, решта повернули назад. Проте під прикриттям цієї кривавої демонстрації Зведена дивізія розпочала манівцями продиратися в напрямку Грубешова. Її поразку завершила австрійська кавалерія, захопивши весь обоз та 8 кулеметів [3, с. 85–88; 11, с. 133–135].

**Ярославичі.** 20 серпня 1914 р. в районі Залізці – Зборів на стику австро-угорських 3-ї армії та операційної групи генерала піхоти Германа Кевеша просувалися вперед 9-а і 10-а кавалерійські дивізії 3-ї російської армії. Генерал Кевеш готувався зупинити їх, завдавши супротивникові концентрованого комбінованого удару силами 11-ї піхотної дивізії з Бережан і 8-ї кавалерійської дивізії з Тернополя. Незалежно від нього генерал Брудерман розраховував атакувати ворога з боку Підкаменя силами 4-ї кавалерійської дивізії, посиленої двома батальйонами піхоти.

Довідавшись про наміри сусідньої 2-ї армії, у штабі 3-ї австро-угорської армії зрозуміли, що росіяни запхали голову в пащу лева. Поки 11-а піхотна дивізія зв'язуватиме ворога фронтальною атакою, обидві кавалерійські дивізії могли б одночасно атакувати фланги противника. Узгодивши дії трьох з'єднань, можна було б цілковито розгромити угруповання російської кавалерії, перевершивши успіх під Туринкою.

Тож командування 3-ї армії вирішило з далекого Львова координувати перебіг швидкоплинної операції під Зборовом. Удосвіта 21 серпня всі три австро-угорських з'єднання перейшли в наступ. На жаль, рухалися вони з різною

швидкістю, а брак належних засобів зв'язку не дав можливості штабу генерала Брудермана своєчасно вносити необхідні корективи.

Вранці 4-а кавалерійська дивізія генерала Заремби, не очікуючи підходу інших з'єднань, передчасно вступила під Ярославичами у бій з 10-ю кавалерійською дивізією генерала Келлера. Останній кавалерійський бій у світовій історії, як його згодом охрестили, завершився поразкою австро-угорських вершників. Коли ж опівдні до Зборова надійшла 11-а піхотна дивізія, переможці без жодних труднощів ухилилися від бою. Нарешті 8-а кавалерійська дивізія з'явилася на полі бою щойно пополудні, коли операція була вже безнадійно провалена [11, с. 133–136].

Отже, хоча бої під Туринкою та Ярославичами мали протилежні результатами, слід відзначити, що обрана австро-угорським командуванням концепція протидії чисельнішій російській кавалерії комбінованими загонами, складеними з усіх родів зброї, засадничо виявилася слушною. Проте сама собою вона ще не гарантувала успіху. Аналіз обох епізодів дає змогу дійти таких висновків.

Перемога під Туринкою в першу чергу обумовлювалася єдиним командуванням. Його забезпечував штаб генерала Брудермана, вдало координуючи у просторі й часі зусилля різних з'єднань і підрозділів. Розташувавшись у Львові, командування 3-ї армії опинилося порівняно недалеко від поля бою і могло підтримувати постійний зв'язок з усіма учасниками операції.

Натомість відстань до Ярославичів виявилася вдвічі більшою, що відразу негативно позначилося на координації

дій австро-угорських з'єднань. Імовірно, за таких обставин було б доцільно уповноважити одного з командирів дивізій здійснювати загальне керівництво операцією. На жаль, жоден із них таких повноважень не одержав, як і не намагався з власної ініціативи порозумітися з командирами сусідніх з'єднань.

Суб'єктивним фактором, який вплинув на результат бою під Туринкою, була помилка командира Зведеної кавалерійської дивізії. Змарнувавши цілий день 20 серпня поблизу обраного об'єкта атаки, він дав можливість противникові зорієнтуватися та зосередити сили. За умови належної роботи розвідки росіянам, можливо, вдалося б не потрапити у пастку.

Натомість під Ярославичами генерал Заремба припустився не лише оперативної, але й тактичної помилки. Його піхотні підрозділи та артилерія не відіграли помітної ролі в бою. Водночас гармати і кулемети росіян вдало доповнили дії власних вершників.

Підсумовуючи, слід зазначити, що визначальними для реалізації концепції були доцільна організація командування, надійний зв'язок і постійна розвідка з метою орієнтації в ситуації, яка швидко змінювалася. Недостатня увага до будь-якого з цих компонентів відразу негативно позначалася на перебігу операції і не компенсувалася жодними перевагами розробленого плану.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Бліохъ И. Будущая война в техническомъ, экономическомъ и политическомъ отношеніяхъ. Томъ I. – С.-Петербургъ, 1898. – 628 с.
2. Бліохъ И. Будущая война в техническомъ, экономическомъ и политическомъ отношеніяхъ. Томъ II. – С.-Петербургъ, 1898. – 828 с.

3. Головин Н. Из истории кампании 1914 года на Русском фронте. Кн. 2, т. 3. Галицийская битва: первый период (до 1 сентября н. ст.). – Москва, 2014. – 688 с.

4. Оськин М. Крах конного блицкрига. Кавалерия в Первой мировой войне. – Москва, 2009. – 331 с.

5. Сливинский А. Конный бой 10-й кавалерийской дивизии генерала графа Келлера 8/21 августа у д. Ярославлице. – Сербия, 1921. – 56 с.

6. Baczkowski M. Kawaleria austriacka i austro-węgierska w latach 1792–1914 // Do szarzy marsz, marsz... Studia z dziejow kawalerii. Tom 2. – Toruń, 2012. – S. 308.

7. Denkschriften militärisch-politischen Inhalts aus dem handschriftlichen Nachlaß des k.k. Österreichischen Feldmarschalls Grafen Radetzky. – Stuttgart und Ausburg, 1858. – 552 s.

8. Grobicki J. Bitwa pod Jaroslawicami // Przegląd kawaleryjski. – Warszawa, 1925. – Nr. 2. – S. 17–34.

9. Hoen M., Waldstätten E. Die letzte Reiterschlacht der Weltgeschichte. – Leipzig-Wien, 1929. – 158 s.

10. Lackey S. The rebirth of the Habsburg Army: Friedrich Beck and the rise of the general staff. – Westport – London, 1995. – 253 p.

11. Pawlik T. Bitwa pod Lwowem. – Warszawa, 1932. – 341 s.

#### REFERENCES

1. BLIOCH, J. (1898) Future War in Technical, Economical and Political Aspects. S.-Petersburg, Vol. 628 p. [in Rus.]

2. BLIOCH, J. (1898) Future War in Technical, Economical and Political Aspects. S.-Petersburg, Vol. II. 828 p. [in Rus.]

3. GOLOVIN, N. (2014) From the History of 1914 Campaign on the Russian Front: The Battle of Galicia. Period I (up to September 1 n. s.). Moscow, 688 p. [in Rus.]

4. OSKIN, M. (2009) Failure of the Cavalry Blitzkrieg. Cavalry in World War I. Moscow, 331 p. [in Rus.]

5. SLIVINSKIY, A. (1921) Cavalry Battle Fought by General Graf Keller's 10th Cavalry Division at Jaroslawice on August 21, 1914. Serbia, 56 p. [in Rus.]

6. BACZKOWSKI, M. (2012) Kawaleria austriacka i austro-węgierska w latach 1792–1914. In: Do szarzy marsz, marsz... Studia z dziejow kawalerii. Torun, Vol. II. p. 308. [in Pol.]

7. Denkschriften militärisch-politischen Inhalts aus dem handschriftlichen Nachlaß des k.k. Österreichischen Feldmarschalls Grafen Radetzky (1858). Stuttgart und Ausburg, 552 p. [in Germ.]

8. GROBICKI J. (1925) Bitwa pod Jaroslawicami. Przegląd kawaleryjski. Warsaw, №2. pp. 17 – 34. [in Pol.]

9. HOEN M., WALDSTATTEN E. (1929) Die letzte Reiterschlacht der Weltgeschichte. Leipzig-Wien, 158 p. [in Germ.]

10. LACKEY S. (1995) The Rebirth of the Habsburg Army: Friedrich Beck and the Rise of the General Staff. London, 253 p. [in Eng.]

11. PAWLIK T. (1932) Bitwa pod Lwowem. Warsaw, 341 p. [in Pol.]

#### O. Diedyk

#### *Turynka and Jaroslawice: Different Results of the Same Conception*

#### *Abstract*

*From an operational standpoint, the cavalry battles of Turynka and Jaroslawice (August 21, 1914) were fought according to the conception developed beforehand by Austro-Hungarian General Staff in the late XIX century. The conception was based on the combine arms tactics. However, the results of the battles have differed.*

*Today the concept is not called into question. Therefore, it is important to discover the reasons of success and failure that allows preventing the same mistakes in the future.*

*The principal reason for victory in the battle of Turynka was a sole command structure provided by the staff of the Third Austro-Hungarian Army. Being located relatively close to the battlefield, General Bruderman was able to obtain information and issue necessary orders timely. Consequently, his troops moved to the right place at the right time.*

*However, the battle of Jaroslawice had another story. Three Austro-Hungarian divisions were subordinated to two armies, and no one was authorized or tried to display initiative to establish a temporary operational control over the troops. In addition, the communication was hampered due to relatively long distances.*

*Therefore, the command and control structure, in particular, the communication and reconnaissance, were the crucial factors of victory or defeat. Any drawbacks have adversely affected the operation and could not be counterbalanced by advantages of the developed operational plan.*

Потужний колектив аналітиків, що приховався за іменем варшавського банкіра Йосифа Бліоха, відверто вказував, що чисельна слабкість австро-угорської кавалерії буде компенсована своєчасним зміцненням її піхотою та артилерією. Це означало, що на тактичному рівні кавалерійській дивізії будуть підпорядковані підрозділи інших родів зброї, а на оперативному рівні кожна з них взаємодітиме як із піхотними, так і з іншими кавалерійськими з'єднаннями.

Саме керуючись такою заснованою на взаємодії різних родів зброї концепцією, австро-угорське командування спрямувало свої дивізії до боїв під Туринкою та Ярославичами.